

05

A

827

Q. D. B. V.

הללך תטוב

DEUS OPTIMA FI-
DELIUM PORTIO

EX PSALMI LXXIII.

Comm: 25. 26.

Psal.

Propositionibus Philologicis
monstrata,

Quas

In Disputatione Publica

PRÆSIDE

M. JO. HELVICO WILLEMERO,

Mœno - Francofurtano,

asseret

RESPONDENS

CASPARUS *Raymer* /

Ratisbonensis.

A. Æ. V. M. DC. LXXIX.

Ad Diem X. Septembris, hor. matut.

In Auditor. Veteri

WITTEBERGÆ,

Typis MATTHÆI HENCKELII, Acad. Typogr.

S. R. 7.
LIBERÆ AC ILLUSTRIS
REIPUBLICÆ RATISBONEN-
SIS SENATUI INCLITO
VIRIS
MAGNIFICIS, PERSTRENUIS, NOBILISSI-
MIS, AMPLISSIMIS

DOMINIS
CAMERARIIS
CÆTERISQVE

PROCERIBUS
DOMINIS AC MOECENATIBUS
SUIS GRATIOSIS

EXERCITATIONEM HANC ACADEMICAM
EA, QVA PAR EST,
ANIMI OBSERVANTIA AC OBSEQVIOSO
CULTU CONSECRATAM

CUPIT

05 A 827 CASPARUS Naymer /
Ratisbonensis.

עבד עשו

Αἰεὺ παρ' ὧν ἡμεῖς ἔσμεν.

Extus Authenticus : מִי־לִי בַשְׁמַיִם :

וְעִמָּךְ לֹא־חִפְצָתִי בָאָרֶץ : כִּלְהָ שְׂאֵרִי וּלְבַבִּי

צוּר־לִבִּי וְחִלְקֵי אֱלֹהִים לְעוֹלָם :

Chald. מִן כּוֹתֶךָ דְּיִלִּי בַשְׁמַיָּא אֱלֹהֵי אֲתָה וְעִמָּךְ.

חִבְרָא לֹא צְבִיתִי בָאֶרֶץ : אֲשֶׁתִּיצֵא גּוֹשְׁמִי וּלְבַבִּי

תְּקִיפָא דְּבַחִין לְבַבִּי וְחִלְקֵי אֱלֹהֵי לְעוֹלָמָא :

Quis similis tui, qui meus es in caelo, nisi tu? proinde tecum socium non volui in terra. Consumptum est corpus meum & cor meum: fortis est qui probat cor meum, & pars mea Deus in aeternum.

Syr: מִנָּא אֵלֵּי לִבִּי חִפְצָתִי :

חִפְצָתִי : סִמְלִי בְּחִינֵי כְּאִנְדָּא דְּאֵלֵּי

אֵיב וְשִׁבְיָנָא :

וְעִמָּךְ לִבִּי חִפְצָתִי חִפְצָתִי :

וְלִבִּי חִפְצָתִי חִפְצָתִי חִפְצָתִי :

A 2

Quid

Quid est mihi in caelo tecum, & quid optavi in terra, ut apprehenderis manum meam dexteram, Et consumptum sit cor meum & caro mea, ac robur cordis mei? Portio mea in DEO est in sempiternum.

LXX. *Interpp:* Τί γάρ μοι ὑπάρχει ἐν τῷ οὐρανῷ, καὶ ὡς οὐ σὲ τί ἠθέλησα ἄπὸ τῆς γῆς; ἐξέλιπεν ἡ καρδία μου καὶ ἡ σὰρξ μου, ὁ θεὸς τῆς καρδίας μου, καὶ ἡ μέρις μου ὁ θεὸς εἰς τὸν αἰῶνα. Quid enim mihi est in caelo? & à te quid volui super terram? defecit cor meum & caro mea: Deus cordis mei, & pars mea DEUS in aeternum.

Vulgata Latina ex ista LXX. est desumpta, eidemque hic exactè responderet, nisi quòd vocem carnis præmittat vocabulo cordis.

B. Lutherus Paraphrasi Vinariensium illustratus: Wenn ich (ò allerliebster Heyland) nur dich habe / (wenn ich deiner Gnad und Beywohnung in meinem Herzen versichert bin) so frage ich nichts nach Himmel und Erden (auch nichts nach allen Creaturen in denselben / welche meine Seele durchaus nicht sättigen / stillen / beruhigen / noch das höchste erwünschte Gut der ewigen Seeligkeit mir geben können: Sondern du / du / mein getreuer Erlöser kannst dieses allein thun) Wenn mir gleich Leib und Seel verschmacht / (wenn ich neben vielfältiger Traurigkeit der Seelen Jammer und Elend / auch endlich in Todes-Angst komme) so bist du doch / Gott / allezeit meines Herzens Trost (mein starcker Fels des Heyls / darauff ich mich im Leben und Tode wider alle Höllen-Pforten gründen kan Matth. 16. 18) und mein Theil (im Lande der Lebendigen / Ps. 142 / 6. mein köstliches Erbtheil in Himmlischer Freud und Seeligkeit / welches ich alle dem weit vorziehe / was die Gottlosen zu ihrem Theil in der Welt empfahen Luc. 16 / 25. Ich habe das beste Theil erwehlet / das soll in Ewigkeit von mir nicht genommen werden)

Lutherus

Lutherus in Translatione prima a. 1524. Witteb. ed.
 Wen hab ich ym Hymel? und auff erden gefället myr nichts
 wenn ich bey dyr byn. Meyn fleysch und meyn Herz ist ver-
 schmachet/Gott ist meyns herzen hort und meyn teyl ewiglich.

I. Loquitur hic Asaph, suo & Davidis nomine. Uterque
 autem in hymnis conscribendis peculiari instinctu divino ga-
 visus est: nec ullum de authentica istorum auctoritate de-
 bet esse dubium.

Ea quæ Asaphum, ejusque præclare gesta concernunt, con-
 venienti ordine licet cognoscere ex *D. Gejeri Tom. I. in Psal. pag.*
994. Caiob Korachitarum exemplum & primarium literæ h signi-
 ficatum non improbanda videtur sententia B. Höpffneri de
 Davide, hujus etiam Psalmi Autore secundario. Nos hanc satis
 antiquam intricatissimamque controversiam hic missam faci-
 mus: cum summa jam ingenia in eadem decidenda satis labo-
 rasse intelligamus. Merentur de nobili isto sacratoris Philo-
 logiæ argumento legi B. Dorscheus *Pentad. Disp. XII. §. 35. seqq.*
p. 407. B. Gerhardus *Exegesi L. de Script. § 141. Tom. 1. LL. p. 58 b.*
Harm Ev. c. 157 p. 522. a. D. Calovius *Tom. 1. Bibl illustr. p. 930. a. 1062.*
b. B. Waltherus *Centur. Miscell. p. 521.* Nec non D. Rivetus *prol.*
in Psal. p. 14. Polus *Vol. II. Synops. Crit. c. 478. l 58.* Henr. Möllerus
prelect. in Psal. p. 411. a. 629. a. Hottingerus *Thef. phil. p. 495.* Drusus
quest. per epist. p. 30. 35. Gatakerus *Cinni p. 118* Ut & Sixtus Se-
 nens. *lib. 1. Bibliob.* Possevinus *lib. II. Bibl. c. 77.* Morinus *exerc.*
bibl. p. 273. Bonfrerius *in preloq. ad Script. S. c. 7. p. 26.* inpr. Lori-
 nus *proleg. in Psal. tom. I. c. 2. in Act. Apost. p. 50.* & in peculiari
 scripto anno 1541. de hac materia edito *Alexander Alesius.* Rectè
 de Jobi libro Gregorius M. *Cum rem cognoscimus, qui scriptorem*
querimus quid aliud agimus, nisi legentes literas de calamo saragi-
mus? Theodorerus verò ausus est dicere: *Quid meâ refert, hujus*
(David s Psalmi) omnes, an illorum nonnulli sint, cum universos
Spiritus S. afflatu conscriptos fuisse compertum sit? Equidem & Ri-
 vetus asserit, *de auct. Septuag. Psalmorum nunquam in Ecclesia dubita-*
sum esse: verùm hujus contrarium exemplò Nicolaitarum, Sa-
 mosateni ac Gnosticorum monstrat profligatque B. Gerhardus

Exeges. de Script. §. 144. t. 1. LL. p. 59. b. Nobis hinc jam sufficit, Asaphum dici מִיָּמִי 2. Paral. 29, 30. Videntem illum sive Prophetam insignem, divino Spiritu afflatum.

II. Peritura improborum bona sibi negligenda rectè duxit Psaltes; omnia verò consilia bene beatèque vivendi ac rectè faciendi ad solum DEUM retulit. Hunc sibi auctorem Ducemque elegit, & ex omnibus expectendis rebus, ut summum maximumque bonum, solum sibi DEUM amandum sumsit. Hic enim *optima fidelium portio*: omnis mali expers, ac infinita in se bona continens, omnes animi sensus mirà suavitate perfundens: ab ipsa quippe DEI inexhausta bonitate profecta, Christi que meritò ac precibus impetrata; nobis in verbo oblata, fidei que apprehensione possessa, atque æternum sine ullo amittendi metu in lætissima quorumvis bonorum ubertate tenenda.

III. Designat verò sigillatim David nomine cœli terræque totum hoc Universum, atque cum istud, cum suas etiam vires admodum exiguas expendit, ac istis omnibus cum DEO diligenter collatis, apud animum suum statuit, unicum firmissimumque sui præsidium in amando solo DEO verâ fide querendum.

IV. Primum inter DEI opera cœlum primo loco considerat Asaph, usus memorabili interrogatione מִי לִי בַשָּׁמַיִם *quæ mihi in cœlis?* Nullus mihi in amplissima cœli machina spatiofissimoque siderum receptaculo esse potest locò petreæ seu firmi, cui innitat, præsidii; vice partis ex hereditate amœnissimæ æternumque sufficientis, aut argumentum etiam amoris gaudii que veri, in omne ævum duraturi. Nullus omnino datur in toto, quem vocant, superiori mundo, qui exoptatum mihi desiderium, desideratam sæpius opem, opulentam adeò hereditatem ferre possit & conferre. Cum nec ullus in cœlesti felicitate angelus, nec ulla alia, utut formosissima, in cœlo creatura meum explere desiderium, res confirmare nutantes, aut restituere ablatas, pari atque Tu, DEUS gloriosissime, potentiâ possit, simili que satis promptâ benignitate velit.

Nota

Nota satis, pluribusq; lingvis communis est interrogationis vis significandi negativè, quò conf. B. Glasius *phil.S. Lib.IV. tr.1. p.645. (845.) Lib.V. tr.2. c.5. p.553. (1448.)* Quæ tamen negatio præfixos sibi limites hîc agnoscit. Nec enim omne omninò auxilium constitutis sive in cœlo stellis, sive in beatitudine angelis hîc denegatur; sed summum solùm, quod à seipsis eodem cum DEO modo habere finguntur. Sua enim certa & grata satis ministeria angeli pariter atqve aliæ cœlestes creaturæ nobis quotidie præstant.

V. Interrogandi vox penès Ebræos מִי est, adhibeturq; propriè de persona, perinde ut Latinorum quis? quisnam? I. Sam.12, 3. c.25, 10.

Rectissimè igitur Chaldæus per מִי, Junius & Tremellius per quis reddiderunt. Cum quibus etiam in prima Translatione B. Lutherus faciebat: *Wen hab ich im Himmel?* LXX Græci & hos secutus Interpres Latinus Vulgatus, Arabs, Æthiops, ut & Syrus aliq; voculam מִי, ut interrogativum rei hîc sumunt, intelliguntq; primariò de rebus in cœlo creatis quibuscunqve. Sed ita מִי pro מִיָּהּ poni falsò existimant: cum מִי in Scriptura S. nunquam nisi de persona dicatur; juxta illud R. Dav. Kimchi in ספר והכלל שלה תמצא מי כי אם שורשים f.69. c.1. edit: Venetæ *Nunquam invenies מִי, nisi de persona dictum.* Non desunt tamen, qui מִי in sensu optandi hîc sumant, ut *Henr. Mollerus prælect. in b.1. p.640. Oratio, inquit, est optantis, qualis illa 2. Sam. 23, 15. & Ps. 4, 7. qui versus planè cum hoc congruit. Itz igitur resolvenda est oratio: Quis mihi det, ut sim in cœlo & cœlestibus bonis perfrui possim?* Consentit R. Jac. Abendana spicil. ad h.1. *ויתכן לפרשו בלי חסרון ופירושו מי יתן לי היותי בשמים עמך כי לא חפצתי בארץ* *Poteat exponi sine defectu, eo sensu: utinam apud te in cœlo essem! terram enim nullus desidero.* Verùm primaria interrogandi significatio hîc retinenda: secundarius optandi sensus particulæ מִי in Exod.16, 3. 2.Sam.15, 4. c.23, 15. Psal.4, 7. Ps.14, 7. aliisq; locis paucioribus post sequens verbum concessus, hîc ob adjunctum לי & subintelligendum חפץ negatur. R. Abendana negat quidem aliquem in oratione defectum, ipse tamen addit יתן להיותי, inde accentus aschnach vim distingvendi non attendit,

ex

ex altero hemistichio vocem עמך huc trahit, ibidemq; ꝛ sine ratione negligit, & cœlum gloriæ intelligit.

VI. Quæ priori jungitur vox לִי significationem satis prægnantem habet. Primariò quidem ut aliàs sæpius, ita hîc quoque *mibi* denotat, referturq; ad personam Psaltis, & cujuscunque fidelis. Postmodum verò לִי seorsim consideratum vel infert commodum, & notat *pro*, quis pro me sive in mei commodum in cœlo? vel designat auxilium, hoc sensu, quis mecum, quis meus opitulatur in cœlo?

De לִי commodi significativo pronunciat rectè Flacius *P. II. Clav. Script. col. 268.* Dativo ejusmodi significatur aliquid in aliqujus commodum, gratiam; aut damnum vel odium fieri. Quod sequentia Scripturæ loca confirmant Genes. 23, 8. Exod. 14, 25. c. 18. v. ult. Num. 25, 13. Jos. 7, 10. c. 10, 14. Jud. 6, 31. 2. Sam. 16, 20. c. 20, 6. Job. 7, 3. c. 12, 11. Psalm. 80, 7. Ps. 120, 6. Ps. 122, 3. 4. Ps. 144, 2. Prov. 31, 8. Cant. 1, 8. c. 2, 10. c. 4, 6. Jes. 31, 8. Jer. 15, 8. Ezech. 37, 11. Hof. 8, 9. Mich. 1, 11. c. 2, 6. 11. Zach. 9, 9. Auxilium verò denotat לִי in sequentibus Scripturæ locis Genes. 31, 42. Ps. 56, 10. Ps. 118, 6. Ps. 124, 1. 2. Cantic. 6, 3. Malè tamen scrutiniò & desiderio legis div. se in cœlis aliquem pro se interpretem angelum obtinere posse contendit, meritò bonæ actionis confisus, *R. Abendana* in spicil. inqviens מִי לִי בעבורי בשמים מלאך מליץ כאשר עמך לא חפצתי בארץ כלומר שאם לא אחפוץ בך ובתורתך בהיותי בארץ לִי אמצא מליץ טוב בעדי בשמים:

VII. Suprema orbis hujus creati pars, alterò mundi die producta, aërem, aquam atque terram spatiosissimò ambitu suò complectens, hisq; divinò munere lucem & diversi generis operationes largissimè impertiens, stellas vastitatis immensæ, virium prorsus mirandarum, splendoris gloriosi, motûs velocissimi pariter ac ordinarii, durationis tandem constantissimæ in sese continens, Ebræis propriè שמים dicitur; ut aliàs pluribus demonstratum. Hîc verò præter ætherem eâ voce aër simul intelligitur, adeoq; omne illud, quod in hoc Universo nomine ארץ sive globi, ut loqvuntur, terraquei non comprehenditur.

Gen.

Gentiles itaque solem, vel ipsum etiam Diabolum, adorent: multa miraque; sibi aliisque; de reliquis etiam planetis & stellis, quas vocant, fixis certo certius polliceantur Astrologi: avium volatum caeteraque; sollicitè observent auspices aliique; naturæ arcana curiosius & sine divina directione scrutantes; fidelis firmam in perituris hisce fiduciam non collocat, nullam sine DEO opem inde sibi pollicetur, tantum abest, ut constanti in istud cœlum amore propendere debeat. Sed nec in ipso gloriæ regno ullus sanctorum angelorum aut beatorum Cœlitum datur, qui sine æterni Numinis nutu aliquam fidelibus opem ferre possit, aut pari cum DEO fiduciæ atque dilectionis cultu affici debeat. Quem postremum sensum rectissimè etiam *Raschi* attendit, inquam: מי לי בשמים: שום מלאך שבחרתי לי לאלוה לא בחרתי אלא אותך:

VIII. Aliquem in ista oratione defectum omnes facile intelligunt; sed non eodem modo suppleunt. Rectissimè eum ex ipso loci contextu eruunt, qui verba חפצתי עמך huic etiam priori hemistichio inserunt: Quis mihi in cœlo tecum desiderabilis? cujus æquè ac tui desiderio tenerer? Quâ comparativâ locutione magnam æterni Numinis corporumque; cœlestium disparitatem eleganter ostendit *Asaph*, quòd loco infra DEUM longè inferiori omnia in cœlis bona sint constituta, nec amorem nostri mereantur, nec positam in iis fiduciam firmiter conservent.

Optimè *Aretius Feling* in *b.l.* p. 400. *Quis mihi in cœlis, subaudi, præter te arrideat?* Præiverat ex Ebraeis felicissimè *R. Aben Esra* & *R. D. Kimchi* *Comm.* in *Ps.* f. 54. b. edit. *Isnens.* anno 1542. אין לי חפץ בשמים אלא בך. כי בבעלי האמונות הרעות יש מאמינים בשמש או באחד מהכוכבים. ואני אין לי חפץ אלא בך לבר. לך שמתו לך שותף. לא בשמים ולא בארץ
Non est mihi desiderium in cœlo nisi tui. Quia inter infideles sunt, qui credant in solem aliamve stellam; Ego autem Tui solius desiderio teneor: neminem tibi socium adjunxi, sive in cœlo, sive in terra. Eadem more suo sed concisius, indeque; obscurius, repetit *R. Sal. ben Melech* in מכלול יופי fol. 177. c. 4. Consentit *Simeon de Muis* in *b.l.*, *B. D. Wellerus* atque *D. Gejerus*. Chaldæus כותך אלא את adjecit, quis sicut tu? qui meus es in cœlis, nisi tu? præter te? Theander

verbum substantivum unà intelligit, sensu possidendi, *Wen hab ich im Himmel?* Cum Chaldaeo faciunt JTremellius: quis mihi in coelis *præter te?* Quæ exceptivâ propositione omnia in coelis constituta, velut creatori directè contradistincta, ab eo fiducia & dilectionis divinæ modo rectè excludunt.

IX. Perspicuum nunc sensum habent, quæ in altero de terra hemistichio subjiciuntur. Nimirum nullâ in terris re æquè ac DEO sive cum DEO delectari sese profitetur fidelis, animi excelsissimi. Equidem vocem $\text{דַּעַ$ geminò vicissim sensu exponunt Interpretes. Semel דַּעַ velut per accentum Dominum à sequente voce distinctum, simplici propriòq; sensu jungendi sive comitatûs reddunt, & tecum, scilicet ubi constitutus fuero. Ubi tecum per fidem in spe, æternumq; in re firmiter conjunctus, & unus cum te Spiritus fuero, non desidero terram & bona terræ maxima. Aliter vocem דַּעַ cum $\text{לְיַדְיָ$ conjungere poterimus, isto satis convenienti sensu: terram terrenaq; bona, utut præstantissima, nequaquam tecum simul aut etiam æquè ac te, desidero, te solò verè Summò Bonò contentus acquiesco: non simul tibi DEO & mammonæ ex acquisitione, possessione vel usurpatione injusto servio. Quia Christo cum Beliale, luci cum tenebris nulla est communicatio. Quin etiam terræ bona ad degendam hanc vitam necessaria, nequaquam eò desiderio expeto, quò Te tuaq; in verbo $\text{ἀγαπᾷ τὴν κτλ ἀνασῶ$ beneficia. Hæc omnibus mundi thesauris antepono longissimè, conf. Matth. 10, 37. cap. 13, 44. 46. Luc. 14, 26.

Prima interpretatio ellipsin verbi substantivi frequentissimam supplet, atque B. Luthero in prima translatione placuit: *Wenn ich bey dir bin.* Postrema interpretatio sensum peculiarrem exæqvandi particulæ $\text{דַּעַ$ continet, quo nonnunquam idem valet ac pariter, æquè ac. Quò conferenda sunt loca Jobi 9, 26. Ps. 120, 4. Ps. 143, 7. Cohel. 2, 16. c. 7, 11. Accedit huc Chaldaeus reddens $\text{וְעַמְךָ חִבְרָא לֹא צְבִיתִי}$. Illa tamen sententia, quæ דַּעַ exclusivè sumit, & ab isto fidelis animæ desiderio ac amore omnes creaturas excludit, potior videtur, ut optimè Theander reddiderit:

rit: **HERR** / wenn ich nur dich hab / Te nimirum, quem nunc post superatam animi tentationem intelligo solum & esse & largiri nobis in universum omnia.

X. Ipsummet desiderium significanti voce **יִפְצַח** exprimitur. Notat ea aliàs nonnunquam actum voluntatis simplicem, sine peculiari delectatione, 1.Sam.2, 25. Ps.40,7. Frequentissimè tamen & propriè vehemens desiderium, propensionem intimam, complacentiam cordis, quietem animi jucundissimam affectumq; tenerrimum, quò interna amoris viscera intimè commoventur erga rem amatam, putà Sponsam, Genes.34, 19. Deut.21, 14. Esther.2, 14. cap.6,6. Jes.62,4. gemmas Prov.3, 15. cap.8, 11. Jes.54, 12. ipsamq; legem divinam, Ps.1, 2.

Esse autem DEUM fidelium sponsum, esse Christum unionem & gemmam pretiosissimam, alibi docetur.

XI. Flagrantissimum hunc affectum voce **נִל** David terrenis denegat, adeoque ex oppositorum lege eleganter declarat, quòd extremum erga terrena fastidium, summam erga peritura mundi bona nauseam, maximamq; eorundem detestationem, si cum DEO divinisq; conferat, animò concipiat.

Ea non querit, appetit aut desiderat, sed penitus contemnit, averfatur, abominatur, er fragt nichts darnach / ut Megalander indicat. Cognitus Philologorum canon: negatio contrarii vehementius affirmat; quòd conf. B. Glasius *phil. Lib. III. tr.3. c.20. p.286. (583.) tr.5. c.20. p.480. (724.)* D. Geier *T.I. in Psal. p.4. 146. Medit. mort. T. II. p.17. Tom. III. p.68. Omnipres. div. p.53.* Sigillatim de vi negandi cum verbo **יִפְצַח** confer Deut.21,14. c.25,8. 2.Sam.15, 26. Ps.109, 17.

XII. Fidelium itaque desiderium in solo DEO est defixum, nequaquam simul, multò minùs potissimum, omnium minimè solùm in carnalibus, in caducis, sive, ut Asaph loquitur **יִפְצַח**. Particula **כִּי** ad præcedens verbum **יִפְצַח** tanquam affectus sive *αετλιασικόν* pertinet, jubetq; vocem **יִפְצַח** penès Latinos in quarto casu efferre, non desidero terram.

Exempla verbi ארץ cum ב eo sensu conjuncti habentur Gen.34, 19. Num.14, 9. I.Sam.18, 22. c.19, 1. Qui ב convertunt in, vocemq; ארץ latinè in sexto casu ordinant, naturam verborum affectûs negligunt, & defectum non necessarium vocis ארץ aut similis introducunt, reddentes: non desidero quicquam sive aliquid in terra.

XIII. Vox autem ארץ notat mundum, quem vocant, inferiorem; non orbem tantùm habitabilem, ut תבל; nec certam alicujus patriam regionem; aut quadam dicendi excellentiâ Palæstinam, ut aliâs: sed integrum globum terrestrem, ex diversissimis cùm regionibus, tùm aquarum collectionibus constantem, adeoq; præter humanum genus, innumeros terrâ mariq; thesauros, opificiaq; DEI præstantissima divinô beneficiô in sese continentem. Singula etenim in cælo & in terra, quocunqve boni nomine veniant, si ad Summum Numen referantur, sunt velut aquæ guttula ad mare profundissimum, velut nihilum ad magnum Pan illum, Sirac 43, 29. aliquando suis omnia in omnibus gloriosè futurum. Cujus intuitu uti bona cæli terræq; nihil sunt, ita etiam à fidelibus nihili sunt, non expetuntur, quin contemnuntur prorsus ac abominanda habentur, si sine DEO, si invito summo rerum arbitro, si contra optimum Numen possideantur ab improbis possideantq; eosdem.

Talis est in terris indigena, eritq; in cælo profelytus, secundùm illud Talmudicum *Joma cap. 5. ab init.* יציבה בארעה וגו'רא בשמי שמיא Elegantissimè bonorum ingenium similitudinibus depingit ο̄ v̄v̄ ε̄ ᾱγ̄ο̄ις Hülsemannus: *Sicut cunæ formosissima non delectant infantem, sine matre lactante; non palatium viduam, mortuô marito; non cæcum arx aurea, absente lumine; non cibi corpus, absente animâ: ita nec orbis pium, sine DEO.* Vocem ארץ aliter explicat R. Dav Kimchi ad h. l. כי ובארץ רוצה לומר בארבע יסודות. וכן רוח והעפר Per ארץ intelligit quatuor elementa. Sunt enim qui colant aquam, aërem atq; terram. Plura complectitur h. l. ארץ à cælo distinctum, ut si cum cælo jungatur, universa mundi bona atqve opera inferat, non exclusis opibus, hono-

honoribus, amicorum consiliis & quibuscunqve aliis hominum in terra præsidiiis. Ea singula fidelis non desiderat, ut minimè removeantur sola terrestria, quibus stulta gentilitas divinitatem affinxit, idola. Breviter, crassiorem tantùm fallorum Numinum cultum, non subtiliorem illum multiplicem reprehendit Rabbinus.

XIV. Ab externis mundi bonis, ad charissimam homini vitam propriamqve sui corpus, bona arctissimò sibi nexu conjuncta, Psaltes progreditur. Nec ista quicquam valent, DEUM si respiciat fidelis. Nec ista DEO solùm amando præponenda; quin potius, ubi DEO vitæ necisqve arbitro, visum fuerit, lubentissimò animò in morte relinquenda. *Φιλαυ-
ΐα ἔχθρα Θεοφιλίας*. Non solùm honorem proprium fugere, amorem sui nimium declinare, voluntatem DEO repugnantem compescere; sed ipsam etiam vitam pro Christo, pro fratribus profundere decet fideles. Ut ut corporis vires frangantur, animi vigor deficiat, ipsaqve mors membra multiplici miseriâ ac ægritudine confecta, feretro ac sepulchro imponat & in pulverem redigi permittat; firma tamen fidelium in firmissima petra, Christo, fiducia manet, latissima eos celestis hæreditatis portio manet. Ab isto in quacunq; fortuna firmissima sibi præsidia petunt & ornamenta pulcherrima expectant.

XV. Hæc in suis veluti partibus aliquantò penitiùs cognituri, insistimus vestigiis ab Asapho nobis relictis. Is verò monstrat primùm *gravissimam sui afflictionem*, deinde *firmissimum DEI præsidium*. Afflictionem vocat *consumtionem*, cum universi corporis, tum sigillatim cordis. Cum magna sui incrementa, eximium corporis robur & faciei decus videant ostentqve improbi v.7. verus DEI cultor ob varias, quibuscum conflictatur, vitæ hujus ærumnas, deficientem animi vigorem experitur, corpus sensim sensimqve tabescit & tandem penitiùs consumitur.

Ita enim *הלך* præter simplicem finiendi seu absolvendi significationem, notat *deficere*, uti deficit *oculus* ex metu nimio Thren. 2, 11. aut circumspectione nimis attenta, in DEI sive auxiliium Ps. 69, 4. sive verbum Ps. 119, 82. Similiter *animus* divinis

intentus deficit ex ardentissimo desiderio Ps. 84, 3. Inde designat tabescendo *absumere*, ut libidinolosus carnem perdit Prov. 5, 11. ut gramen virorem amittit Jel. 15, 6. Significat etiam *evanescere*, ut *nebula* Jobi 7, 9. à radiis solaribus facillimè discussa Sap. 2, 3. ut *nubes*, quas etsi gravidas citò arctoi boreæ dissipat impetus: ut *fumus* Ps. 37, 20. Ps. 102, 4. à vento facilè diffusus Sap. 5, 25. aut ut ipsa *hominum vita*, ex ira DEI Ps. 90, 7. præ mærore hominum, Ps. 31, 11 celerrimè evanescens. Infert interdum *consumtionem* hostium Ps. 18, 38. Ps. 71, 13. utpote Syrorum 1. Reg. 22, 11. Amalekitarum 1. Sam. 15, 18. Gibeonitarum 2. Sam. 21, 5. Israelitarum Jer. 5, 3. c. 9, 5. Thren. 2, 22. Ezech. 22, 31. qualem DEUS iis erat comminatus Exod. 33, 5. Jos. 24, 20. Atque ita sæpe denotat *penitus extirpare*, planè corrumpere & è medio tollere: quale supplicium Cananæis 2. Reg. 13, 17, 2. Paral. 8, 8. omnibusqve impiis Ps. 59, 14. paratum. Conf. M. Georg. *Cruciger in harmonia lingg. cardinal.* Pii verò non tantùm in provecta ætate virium suarum imminutionem, defectum, absumtionem, evanescentiam & omnimodam consumtionem experiuntur, eoque nomine DEUM in subsidium vocant Ps. 71, 9; sed & quocunqve vitæ tempore conflictum manûs Domini Ps. 39, 12. gravissimæ Ps. 32, 4. fide quidem sustinent, suam tamen imbecillitatem, & cum maximè fidei viriumqve spiritualium, tum corporis quoqve ac naturalium facultatum defectum intelligunt dignèqve æstimant. Facit huc corporis egestas, nuditas, peculiaris fidelium calamitas, amicorum perfidia, inimicorum insidiosa, hostium publica afflictio. Rectè igitur כלה transtulit *Lutberus* per *verschmachten* / *Chaldeus* per שיצוי quod perdere, consumere notat: *Syrus* per

quod perficere & plenè consumere significat: *Æthiops* חלק adhibuit, quod aliis est divisit, ipsi defecit, consumtus fuit. Idemqve expresferunt LXX. voce ἐκλείπω quam sæpe de mortuis adhibuerunt Gen. 49, 33. Ps. 18, 38. Ps. 104, 29. quos etiam Plato vocat ἐκλείποντας. Non præ mærore, sed desiderio deficiendi significationem eligit R. Sal. *Jarchi* inqviens: כלה שארי נתאוה בשרי ולבבי לך כלה שארי לשון תאוה כמו כלה נפשי לישועתך *Desiderat caro & cor meum te, nam כלה notat desiderare uti Ps. 119, 82.* Consentit *Aretius Felinus* loco supra citato, dum ait:

ait: *defecit Caro & cor meum subaudi, pra nimio desiderio DEI, ut sit simile Ps. 84, 3.* Sed *בפירוש הזה אין טעם וריח* contrarium ostendit oppositio felicitatis impiorum v. 7. & fortunæ adversæ piorum, v. 11. 14. 22. assertæ. Locus Ps. 119, 82. à Raschi inconvenienter adductus, propter v. 83. pro nobis facit; nostro autem prorsus non respondet locus Ps. 84, 3. à Felino allegatus, quia gratisimum ibi objectum animæ præ desiderio deficientis recenseretur, hîc non item. Ut ne silentio involvamus, dudum ab eruditionibus observatum esse, locutioni huic deesse particulam conditionalem si, utur, quamvis aut similem. Ita B. Lutherus: **Wann mir gleich Leib und Seel verschmache.** Consentit

רַק atque *רשכב* voce *כשיוכלה*. Similem conditionalis particulæ defectum agnoscunt Literati in Gen. 42. 38. Lev. 10, 19. Deut. 30. 8. 2. Reg. 5, 13. Pl. 39, 12. Pl. 40, 6. Pl. 46, 4. 7. Pl. 68, 2. Pl. 72, 16. Pl. 91, 7. Pl. 139, 17. Prov. 1, 5. aliisq; Scripturæ locis.

XVI. Corpus vocat *נפש* à *נשאר* reliquus, residuus fuit. Notat ea vox quamcunq; *carnem*, quæ est *religva pars* animalis post animam, dicente D. Förstero. Suum verò corpus nominat Asaph. habitâ ratione potiori afflictionis propriæ, apud fideles hîc gravioris; quàm alienæ, apud improbos isthîc & rarioris & levioris. Quin & suam cuiq; fideli calamitatem divinitùs adsignatam docet, eidemqve peculiare fiduciæ robur opponendum rectè monet.

Adhibetur *נפש* primùm *de carne viva*, animæ contradistincta, utpote corpore humano, quod consumit libidinosus Prov. 5, 11. affligit avarus c. 11, 17. depascit tyrannus Mich. 3, 2. 3. Jer. 51, 25. Inde etiam designat *coctam* aut coqvendam brutorum carnem, alimento hominum inservientem Exod. 21, 10. qualem Israëlitis in deserto DEUS dedit Ps. 78, 29. 26. Refertur postmodum *μετανουσία* tropo ad *propinquos* necessitate sanguinis junctos, velut unum trahentes sanguinem, aut ex eadem carne prognatos: & sic cum viva carne ipsam simul animam denotat Lev. 18. 6. 12. 13. c. 20, 19. c. 21, 2. c. 25, 49. In nostro autem loco *נפש* primam propriamqve significationem retinet, notatqve corpus humanum, quod quamvis non contaminet atq; perdat libidinis, avaritiæ

avaritiæ aut tyrannidis malum, ob adhaerentem tamen peccati labem gravissimis est expositum periculis, subitaneis corruptionibus, intensissimis doloribus, diuturnis morbis & mille mortis generibus.

XVII. Afflictionem magis auget membri in humano corpore præcipui peculiaris designatio. *Cordis* enim sigillatim mentionem injicit, tanquam *præcipue corporis humani partem, vel carnis nobilissimam, animæq; sedis primariam: quæ juxta Philosophos est primum vivens & ultimum moriens, quâ deficiente vel tabescente, deficit tabescitq; totus homo, ut accuratè loquitur D. Gejerus Tom. I. in Ps. p. 1495.*

XVIII. Nunc oppositum afflictioni præsidium DEI firmissimum contemplabimur. Id primùm voce רצפ exprimit Divinus Vates. Notat autem רצפ propriè *rupem* fortissimam seu terram ex lapidibus arctissimò naturæ nexu velut colligatam, probè fundatam, præ alia eminentem Ps 27, 5. Ps 61, 3 naturâ munitam, adeoq; propugnaculo adversus incursationes, fossas atqve expugnationes hostium aptissimam, Transferretur postea eleganti metaphorâ ad omne id, cui velut petræ inaccessiblei & arci inexpugnabili tutò licet confidere, quod nulla novercantis fortunæ aut hostium oppugnantium vis potest expugnare.

Lutherus in prima translatione optimè reddit Hort / quasi hoher Ort / ein fester und wolverwahrter Ort. Postea transtulit Trost, redundantem ex rupis hujus inhabitatione fructum præcipuum respiciens, consolationem cordis; uti Chaldaeus probationem & confirmationem ejus; quam posteriorem etiam Syrus expressit. LXX. Interpretes, hosque secuti Arabs, Æthiops, & Vulgatus Latinus vocem רצפ reddiderunt Deus, debitam nec rei, nec verborum curam habentes.

XIX Nec rupem tantùm dicit DEUM, sed *cordis sui* rupem: id enim adjecta, fiducia plena, vox לבבי indicat. Cordis debilitationi animiq; deliquio suo opponit solidam eminentemq; petram ac arcem divinam: huc afflicta avis fugitivis fidei speiq; aliter dirigit Prov 18, 10. hinc divino sub præsidio tutissimè latet. hinc verum cordi gaudium nascitur, hinc efficacissima in Christo consolatio, vita ex & in DEO, salusq; aternùm duratura obtinetur.

Notat

Notat verò לבב non tantum amorem, desideria & affectus, sed ipsam totam fidelis animam, quæ habet fiduciam non in arena humani præsidii fixam, non splendido fallacium verborum promisso nixam, sed in solo DEO firmissimè positam. Vocem צור לבבי sensum non assequitur R. Sal. ben Melech ad h. l. inqviens צור לבבי שהוא חזק הלב Per צור לבבי intelligitur prudentia, quæ robur cordis est. Malè refert ad solum intellectum vocem לבבי quæ potiori jure ad voluntatem, omnes omninò affectus ipsamq; hominis animam est referenda. In vocabulo צור nullum DEI, sed hominum præsidium frustra quærit. Imprudens hæc ex Kimchio, ut plura alia, retulit. Meminit equidem & R. D. Kimchi hujus interpretationis, inqviens:

כשיכלה שארי שהוא הבשר ויכלה לבבי והוא הנפש החיה אשר בלב כל חי צור לבבי לאיכלה. והוא השכל שהוא חזק או פירוש אחרי כלה. הלב כי פעולת השכל בו ופעלו שארי ולבבי צור לבבי וחלקי יהיה אלהים לעולם.

XX. Ista consolidant fidelem præsidia; nec quæ ditare summèqve felicem præstare eum possint, hîc desiderantur. Optimam enim cœlestis hæreditatis partem possidendam elegit, fideq; in Servatorem Optimum hîc obtinuit, illic gratuitò hæreditatis jure æternum felicissimè perfruendam. Multa præsentis vitæ bona per fasqve nefasqve corradant impij Ps. 73, 12. hanc summam, optimam atqve optimam felicitatis suæ partem ducant Ps 49, 12: si vel maximè ea mihi bonisve aliis aut nefariè ab improbis erepta, aut optimè à DEO denegata fuerit; tamen pulchra satis, satis augusta atqve dives portio mihi bonisq; omnibus obringit. Hanc celebrat voce significantissima חלקי quæ à חלק deducta designat portionem sive ex hæreditate Gen. 31, 14. Deut. 10, 9. c. 12, 12. sive aliunde ad perfruendum nobis concessam Deut. 18, 8 Ps 16, 5.

Fallit igitur distinctio Drusii Lib. II. Misc. c. 30. חלק de hæreditatis, מנה de convivii portione intelligi debere. Saepe συνουσίας

C

omnes sibi junguntur; sæpe קלן de convivali parte adhibetur. Si itaque respiciamus *partem hereditariam*, nihil est æquè proprium atque charum, quàm bona hereditariò accepta: nihil majori diligentia custoditur, ac custoditum majori gaudiò possidetur. Fideles DEI filii & heredes Deum sibi velut proprium tenent Gal. 2, 20. summâ in fide diligentia retinere, possessioque tantò bonò maximè gaudere student. Hereditaria bona non nisi post fata Parentis obtingere debent liberis; ista verò celestis hereditatis portio cum perenni DEI vita manet conjuncta, fataque nobis beatissima largitur. Si *convivalem partem* conferamus, licebat olim convivæ demensò hilariter uti, festum corpus reficere & pro beneplacito in suos transferre usus. DEUS est fidelium portio verè jucunda, omnibus mundi delitiis longissimè præferenda, corpus animumque potenter conservans, gratiosè exhilarans æternumque reficiens. Quæ latissima ditissimaque, hereditatis div: portio omnes fideles DEI filios ac heredes, Christi cohæredes manet, ut DEO omnia in omnibus futuro frui possint. Felicem igitur & hic, imò felicissimum dixeris eum, cui portio DEUS est, quia totius natura possessor est; esse videlicet totus quidam cum DOMINO Dominus, dicente D. Ambrosio in Ps. 119.

XXI. DEUS enim Trinunus est, quem nomine firmis-
sime petra ditissimæque portionis celebrat Psalter: id quod addi-
tò nomine קלן docere instituit. In cujus rationem cum
aliàs sæpe multumque inquisiverint eruditi, præstat hic silere,
quàm adductis paucioribus tantæ rei dignitatem ne ulla qui-
dem ex parte attingere. Istud monuisse sufficiet, DEUM Pa-
trem atque Spiritum S. *petram* dici Deut. 32, 4. Ps. 18, 3. 32. Ps. 27, 5.
Pl. 31, 3. Ps. 42, 10. ob sui sublimitatem & fortitudinem; nostri
securitatem & occultationem: *partem* verò Ps. 142, 6. Jerem. 10,
16. c. 51, 19. Thren. 3, 24. tam hereditatis, quàm convivii cele-
stis. De DEI Filio Christoque fratre facile constat, quòd fir-
missima salutis nostræ *petra* Ps. 118, 22. Jes. 8, 12. c. 28, 16. Dan. 2, 34.
Zach. 3, 9. Matth. 7, 24. c. 16, 18. 1 Cor. 3, 11. c. 10, 4. 1 Petr. 2, 7. & cum
omnibus suis beneficiis 1. Cor. 1, 30. optima celestis heredita-
tis pars sit. Opti-

Optimè *Ambrosius* l. 5. de *Virginitate*: *Omnia nobis JESUS, si vulnus curare desideras, Medicus est: si febris astuas, fons est: si gravaris iniquitate, justitia est: si auxilio indiges, virtus est: si mortem times, vita est: si caelum desideras, via est: si tenebras fugis, lux est.* Vocem צור *R. Moses bar Majemon* מורה נבוכים lib. 1. c. 16. ex *Jes. 51, 1.* exponit de origine seu vena, unde lapides exciuntur, quòd DEUS omnium rerum causa & principium sit. Quod quoniam de DEO verissimum sit, tamen denominationem צור eidem non tribuit, ut ex locis modò adductis patet. Graviùs hallucinatur רדק in expositione חלקי inquiens: וחלקי שהוא חלק אלהים יהיה קיים לעולם Et portio mea, quæ est portio divina, permanebit in æternum, conf. *Psal. 45, 7*: quem more suo sequitur רשם. Quæ ellipsi non necessariâ subjecti naturam invertunt & prædicati partem constituunt: loco quinti casûs secundum in אלהים eligunt, ut DEUS non dicatur portio, sed ista tantùm à DEO profecta sit. Confundunt materialem cum efficiente causa. Locus *Psal. 45, 7.* eodem quinto casu vocem אלהים continet, ut contra *Grotium* judaizantem demonstravit *D. Calov. T. I. Bibl. illustr. pag. 1014. b. seqq.*

XXII. Omnes felicitatis terrenæ numeros longissimè superat ista portio optima, eò etiam nomine, quòd sine ullo fine æternùm duratura sit. Quod momentum longè gravissimum voce לעולם urget *Vates* divinissimus. Non tantùm per omnes ætatum mundi vices, per singula humanæ vitæ intervalla, in infantia *Jon. 4, 11.* juventute *Sap. 4, 11.* iusta ætate *1. Cor. 13, 11.* in primis gravissimâ senectute *Ps. 71, 8. 18.* *Jes. 46, 4* & ipsa morte *Jes. 54, 10.* conspicua, per quascunqve temporis cujusqve periodos ista à fidei possidetur portio; sed & in secula nunquam terminanda, omni humanæ mentis sagacitati impervestigabilia, possessio tanti boni quietissima, lætissima & verè beatifica est sine interruptione ulla ex voto continuanda.

Con-

Concludimus verbis ab Augustissimo Hipponensium Præ-
sule, morti vicino, durante urbis obsidione juxta Baron. ad A. C.
430. prolatis : *DOMINE, non excrucior propter
aurum & argentum, ubi enim omnia mea
sint, tu scis, tu pars mea es, & portio
in terra viventium!*

·DNN

Numinis æterni sancto qui flagrat amore,
In solo poterit Numine habere bona,
Quanta cupit, totus quæ nusquam sustinet orbis,
Nec spatiosa tenet machina celsa poli.
Asaphi quicunque legunt vestigia, certa
Vivificæ fidei dant documenta pii.
Hæc pia cura tuum tetigit, *Doctissime Mayner!*
Rite animum : vitæ comprobatur usus eam.

ABRAHAM CALOVIVS, D.

Mentem transfixam divini vulnere amoris
Mortali quicunque gerunt in corpore, vilem
Nec certam ducunt, hinc quam tenuere, salutem:
Hinc graviter gemitus imò de pectore ducunt,
Et cæleste bonum, teneant dum, semper anhelant.
Ivit in exemplum cunctis memorabile seclis
*Jesseus Vates: cujus dum lyrica plectræ
Rite moves, Fautor, tibi candida quæq; precamur.*

JOHANNES ANDREAS QVENSTEDT, D.

Præsulis illa fluunt Mediolanensis ab ore
Dulcia verba piis, nectar ut ambrosium:
Cum bona non teneam, videor mihi cuncta tenere,
CHRISTUM dum firmâ speq; fideq; colo.
Iste Cibus vitæ jejunia tristia pellit,
Atque sitim vitæ mystica sistit Aqua.
Noctis atræ tenebras Lumen dispergit idipsum,
Nudos Veste suâ justitiâq; tegit.
Ista DEUMq; canit Divini Flaminis aurâ
Motus Asaph: hujus pendet ab ore pius.
Hujus pressa legit vestigia: *Fautor amande,*
Obsequii prompti gloria te maneat!

PRÆSES.

05 A 827

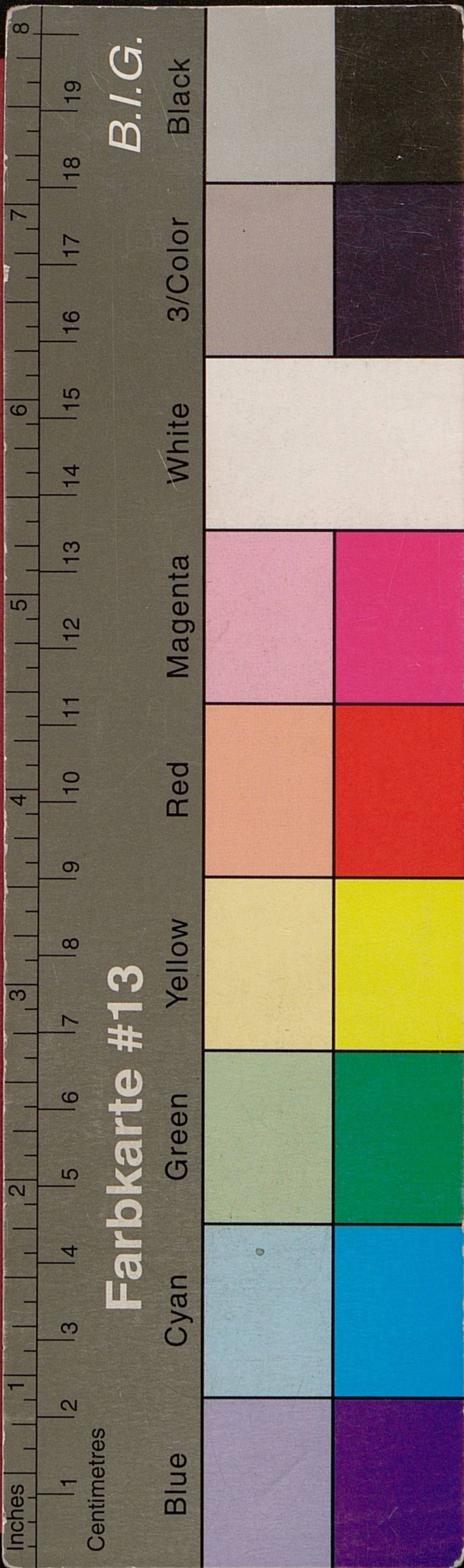
ULB Halle 3
003 767 728

LDNA

...
...
...
D.
...
D.
...
S.

Q. D. B. V.

הלל ק הטוב

DEUS OPTIMA FI-
DELIIUM PORTIO

EX PSALMI LXXIII.

Comm: 25. 26.

Paul.

Propositionibus Philologicis
monstrata,

Quas

In Disputatione Publica

PRÆSIDE

M. JO. HELVICO WILLEMERO,

Mœno - Francofurtano,

asseret

RESPONDENS

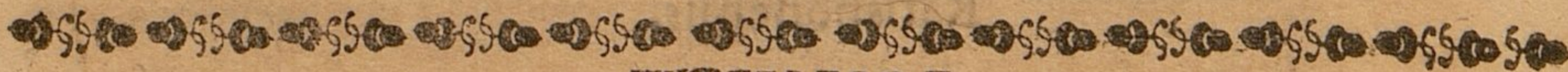
CASPARUS *Wagner* /

Ratisbonensis.

A. Æ. V. M. DC. LXXIX.

Ad Diem X. Septembris, hor. matut.

In Auditor. Veteri

WITTEBERGÆ,

Typis MATTHÆI HENCKELII, Acad. Typogr.

17